

FORÆLDERSKAB OG ORLOV

4. udgave (juni 2009)

MØDRE – FÆDRE –
MEDFORÆLDRE – SÆDDONORER
RETTIGHEDER,
PLIGTER OG RISICI

Landsforeningen for
bøsser og lesbiske

Denne pjece handler om fastlæggelse af det juridiske forælderskab og om orlov ved familieførgelse i regnbuefamilier¹.

Der er mange forskellige slags regnbuefamilier, og der er forskellige slags forældre:

- *De genetiske forældre* har lagt kønsceller (ægcelle og sædcelle) til barnet. Den fødende mor er som regel også genetisk mor til barnet, og som fællesbetegnelse benyttes *biologiske forældre*.
- *De sociale forældre* er dem, der tager vare på og drager omsorg for barnet. I regnbuefamilier kan der være flere sociale forældre, den ene eller begge de biologiske forældre og disses eventuelle partnere.
- *De juridiske forældre* er dem, der juridisk set er beslægtet med barnet. Det er forskelligt, hvad man vælger, men det er typisk den biologiske mor og hendes partner eller de biologiske forældre sammen. Der kan højst være 2 juridiske forældre til et barn.

Børn og unge er under forældremyndighed. Den der har forældremyndighed er forpligtet til at drage omsorg for barnet og kan træffe beslutninger på barnets vegne. Det er typisk de juridiske forældre, der har forældremyndigheden.

Pjecen beskæftiger sig med det juridiske forælderskab. Lovene omtaler ikke seksuel orientering, men alene køn. Da der højst kan være to juridiske forældre til et barn, og da den biologiske mor altid vil blive den ene af disse, er de tre forælderkombinationer, der kan være tale om

- Den biologiske mor og en mand
- Den biologiske mor alene
- Den biologiske mor og en kvinde

Pjecen forklarer blot reglerne for de forskellige familietyper. Der er ingen rådgivning eller lignende om planlægning af familieførgelse mv.²

¹ 1. udgave af pjecen udkom i foråret 2004

² Se Regnbuefamiliers forhold 2008, http://www.lbl.dk/fileadmin/site/politik/familier/Regnbuefamiliers_forhold_2008.pdf

Forælderskab

Den biologiske mor og en mand

Fødes et barn af en ugift kvinde, anses en mand som far til barnet, hvis han og moderen skriftligt erklærer, at de sammen vil varetage omsorgen og ansvaret for barnet. Sådan står der i børneloven³. En mand kan også anerkende faderskabet før barnets fødsel, ved at han og moderen indsender en erklæring til statsforvaltningen om, at de sammen vil varetage omsorgen og ansvaret for barnet⁴.

Dette er de almindelige bestemmelser for par af modsat køn, altså når en kvinde og en mand ønsker at vedgå forældreskabet. Det er de samme bestemmelser, der gælder for de regnbuefamilier, hvor man har valgt, at faderen skal registreres.

Den biologiske mor alene

Hvis moderen ikke kan eller ikke vil oplyse faderens identitet, vil der i almindelighed blive rejst en faderskabssag, se nedenfor. Hvis der ikke herunder findes en far, får barnet kun én juridisk forælder.

Dette sker i de regnbuefamilier, hvor der er anvendt anonym donorsæd, eller hvor man har valgt, at faderen ikke skal registreres.

Moderen og en kvinde

Den anerkendelsesprocedure, som par af modsat køn kan benytte, kan ikke bruges af et par af samme køn. Den eneste måde, en medmor kan opnå forælderskab, er ved stedbarnsadoption. Der vil i almindelighed skulle rejses faderskabssag, med mindre der er benyttet anonym donorsæd og klinik, se nedenfor.

Faderskabssag

Hvis der ikke oplyses en far til barnet, vil der i almindelighed blive startet en faderskabssag.

6-måneders-reglen

Der kan rejses faderskabssag indenfor de første 6

³ Børneloven, §2, stk.1 (Børnelov, Lov nr. 460 af 07/06/2001)

⁴ Se mere om faderskab på Familiestyrelsens hjemmeside, <http://www.familiestyrelsen.dk/faderskab/>

måneder efter barnets fødsel. Sagen kan rejses af faderen, moderen eller statsforvaltningen. En medmor eller medfar kan ikke rejse en faderskabssag.

Hvis der ikke oplyses navnet på en far, vil statsforvaltningen i almindelighed rejse en faderskabssag (se dog regler ved kunstig befrugtning nedenfor). Det var tidligere en politisag, men efter revisionen af børneloven i 2002, skal sagerne føres ved retten.

Sanktionsrammen er dog stadig den samme, det vil sige en mindre bøde.

Overordnet set er hensigten med en sådan faderskabssag at identificere faderen og idømme ham faderskabet. Kan faderen ikke identificeres, afsluttes sagen som uoplyst. Det er det biologiske slægtskab, der er afgørende, og det krævede bevis er af retsmedicinsk karakter, nemlig en dna-test.

Kunstig befrugtning

Frafald: Hvis barnet er undfanget ved kunstig befrugtning, og det kan dokumenteres, dels at dette er tilfældet, dels at den anvendte sæd er doneret i overensstemmelse med bestemmelserne i lov om kunstig befrugtning (bestemmelser om sædbankers virke) og i børneloven (bestemmelser om sæddonorer), så kan faderskabssag frafalde, og sagen kan henlægges af Statsforvaltningen som uoplyst.

Jordemoderklinikker

Fra 1. oktober 1997 til 31. december 2006 var det forbudt for læger at medvirke ved kunstig befrugtning til lesbiske og enlige. Det fik i 1999 jordemoder Nina Stork til at åbne en inseminationsklinik. Da hun ikke var læge, var hun ikke underlagt forbuddet. Siden fulgte flere klinikker, der blev drevet af jordemødre.

Før revisionen af børneloven i 2002 havde Civilretsdirektoratet fastlagt en praksis, at i de tilfælde, hvor et barn blev født af en kvinde i et lesbisk parforhold som resultat af kunstig befrugtning (man taler om planlagt familieførøgelse), kunne statsamtterne henlægge sagerne som uoplyste. Efter revisionen af børneloven måtte der gennemføres en række retssager med henblik på at fastslå, om bestemmelserne om sæddonation er overholdt for børn undfanget ved insemination på en jordemoderklinik. Som resultat heraf har

Civilretsdirektoratet fastlagt en praksis, jfr. cirkulæret herom⁵.

Hvis du er blevet gravid ved insemination på en jordemoderklinik behøver du blot henvise til dette cirkulære, hvorefter statsamtet kan henlægge sagen som uoplyst uden at indbringe den for retten.

Fertilitetsklinik

Siden 1. januar 2007 har lesbiske igen kunnet blive behandlet på almindelige fertilitetsklinikker. Også herfra skal vises dokumentation, hvorefter statsforvaltningen kan henlægge faderskabssagen som uoplyst.

Hjemmeinsemination

Ved hjemmeinsemination kan faderskabssagerne normalt ikke henlægges. Hjemmeinsemination kan juridisk ikke skelnes fra samleje og betragtes derfor ikke juridisk som kunstig befrugtning. Ved hjemmeinsemination foretager man selv inseminationen med sæd fra en privat sæddonor eller evt. med sæd købt i udlandet. Private kan ikke rekvirere sæd fra sædbanker i Danmark.

Situationen med en privat donor beskrives i følgende afsnit: Både moderen og sæddonoren kan rejse en faderskabssag.

Faderskabssag rejst af statsforvaltningen

Hvis der ikke oplyses nogen far til et barn, vil statsforvaltningen rejse en faderskabssag, medmindre der er tale om et barn fra en jordemoderklinik eller fertilitetsklinik. Faderskabssager behandles af byretten. Der er typisk afsat 10 minutter til en sådan sag. Her vil moderen blive spurgt om, hvem der kan være far til barnet.

Såfremt retten identificerer, hvem den biologiske far er, vil han blive idømt faderskabet.

Privat sæddonor

Ikke-registreret far: Hvis der er tale om, at de biologiske forældre har aftalt, at faderen ikke skal registreres som far, må hans identitet altså hemmeligholdes, da han ellers vil blive idømt

faderskabet. Er faderen idømt faderskabet, kan han selvfølgelig give tilsagn til stedbarnsadoption, såfremt moderens partner ønsker at adoptere barnet.

Statsforvaltningen vil indbringe sagen for retten, og der er eksempler på, at retten har idømt bøder, fordi moderen har hemmeligholdt faderens identitet. I sidste ende er sagerne dog blevet frafaldet.

Registreret far: Det vil være muligt at undgå en faderskabssag, hvis faderen bliver registreret ved den almindelige procedure og siden giver samtykke til, at moderens partner stedbarnsadopterer barnet. En medvirkende årsag til at vælge en sådan løsning kunne være at sikre, at barnet kan få faderens navn.

Det er vigtigt at bemærke, at det er umuligt at indgå en bindende aftale om, at faderen skal bortadoptere sit barn, ligesom det vil være umuligt at indgå en bindende aftale om, at moderens partner skal stedbarnsadoptere.

Der har i foråret 2009 været eksempler på, at statsforvaltningen krævede 2½-årsreglen (se nedenfor) overholdt. Det betyder, at stedbarnsadoptionen i så fald ikke kan finde sted de første 2½ år. (Afgørelse på ankesag afventer.)

Faderskabssag rejst af faderen

Med børneloven af 2002 kan en far rejse en faderskabssag. Det kan han dog ikke, såfremt en mand allerede har anerkendt faderskabet ved en erklæring i statsforvaltningen. Den situation vil dog næppe forekomme i regnbuefamilierne.

Muligheden er en væsentlig beskyttelse af faderen, idet moderen ikke længere kan berøve ham hans mulighed for at udøve sit faderskab. Hvis moderen efter barnets fødsel oplyser til statsforvaltningen, at faderen er ukendt, kan faderen rejse en faderskabssag og få sit faderskab. Moderen kan altså ikke reducere manden fra at være kendt far til at være sæddonor.

Hvis de biologiske forældre på forhånd aftaler, at faderen ikke skal registreres, så løber moderen den risiko, at faderen ombestemmer sig, og så vil han altid kunne få sit faderskab. Moderen kunne altså have forventning om at have en sæddonor men ende med at have en far til sit barn.

Faderskabssag kan, som nævnt, rejses indtil 6 måneder efter barnets fødsel. Herefter kan der

⁵ Faderskab og kunstig befrugtning, cirkulæreskrivelse af 11/06/2003, Civilretsdirektoratet

ikke længere rejses faderskabssag.

Faderskabssag rejst af moderen

En mor kan rejse faderskabssag. Også her gælder 6-måneders-reglen, så det er kun muligt at rejse faderskabssag indtil 6 måneder efter fødslen. Moderen kan dermed få idømt faderen faderskabet. Det betyder, at faderen ikke kan undslå sig sit faderskab.

Hvis faderen og moderen aftaler, at han skal registreres, og han efter fødslen alligevel ikke ønsker at blive registreret, kan moderen få ham idømt faderskabet.

Modsat er det en risiko for den biologiske far, såfremt han og moderen har aftalt, han ikke skal registreres som far. Hvis moderen ombestemmer sig, kan hun få faderen idømt faderskabet. Han kunne altså have en forventning om at være sæddonor, men ende med at være far til barnet.

Moderen kan starte faderskabssagen ved statsforvaltningen allerede under graviditeten. Dette er særligt relevant, hvis du er blevet gravid ved insemination på klinik. Som beskrevet ovenfor kan statsforvaltningen i så fald henlægge faderskabssagen som uoplyst. Er sagen startet under graviditeten, kan statsforvaltningen henlægge sagen så snart der er modtaget fødselsanmeldelse.

Stedbarnsadoption

Den måde, man som medmor eller medfar kan opnå forælderskab, er ved stedbarnsadoption. Stedbarnsadoption er en familieadoption, hvor ansøgeren adopterer ægtefællens/ den registrerede partners barn. Ved familieadoption gælder andre regler end for international adoption. Ved en stedbarnsadoption skal forældrene til barnet give samtykke til adoptionen. Hvis der ikke er registreret en far, er det kun moderen, der skal give samtykke.

Stedbarnsadoption er en gammel konstruktion, som er blevet til lang tid før nogen talte om regnbuefamilier. Det blev tidligere oftest brugt i sammenbragte familier med større børn.

Der er nogle betingelser, der skal opfyldes, for at man kan stedbarnsadoptere. De fleste regler gælder dog ikke længere for lesbiske par, der har benyttet kunstig befrugtning.

Reglen om registreret partnerskab⁶

Det er en forudsætning for at kunne stedbarnsadoptere, at der er indgået registreret partnerskab.

25-års-reglen⁷

For at kunne adoptere, skal man være fyldt 25 år. Hvis særlige grunde taler derfor, kan der dog dispenseres fra reglen. Det at man er et lesbisk par, anses ikke for at være en sådan særligt grund.

Frafald: Ved revideringen af adoptionsloven i 2009⁸ indførtes særlige regler for regnbuefamilier. Reglen frafaldes således, hvis adoptanten ønsker at adoptere sin registrerede partners barn, der antages at være blevet til ved kunstig befrugtning med anonym donorsæd, og hvis partnerne boede sammen på tidspunktet for den kunstige befrugtning.

Ved hjemmeinsemination vil reglen ikke blive frafaldet.

3-måneders-reglen⁹

3-måneders-reglen siger, at samtykke ikke kan modtages før tre måneder efter barnets fødsel, med mindre ganske særlige forhold foreligger. At man er et lesbisk parforhold betyder ikke, at et sådant særligt forhold foreligger.

Frafald: Ligesom med 25-årsreglen bortfalder 3-månedersreglen hvis adoptanten ønsker at adoptere sin registrerede partners barn, der antages at være blevet til ved kunstig befrugtning med anonym donorsæd, og hvis partnerne boede sammen på tidspunktet for den kunstige befrugtning. (Bestemmelsen træder i kraft 1. juli 2009 og gælder for børn født herefter. Justitsministeriet har dog meddelt, at for børn født før 1. juli vil denne overgangsfase være et ganske særligt forhold, der gør, at det vil være muligt at

⁶ Lov om registreret partnerskab, § 4, stk. 1 (Lov om ændring af lov om registreret partnerskab, Lov nr. 360 af 02/06/1999)

⁷ Adoptionsloven, § 4

⁸ Lovforslag 2008-09 2. saml. L 105

⁹ Adoptionsloven, § 8, stk. 2 (Bekendtgørelse af adoptionsloven, LBK nr. 1040 af 16/12/1999)

dispensere fra de gældende regler¹⁰.)

2½ -års-reglen

2½-års-reglen siger, at det er en forudsætning for stedbarnsadoption, at moderen og ansøger på ansøgningstidspunktet har samlevet i mindst 2½ år. Der behøver ikke have været tale om registreret partnerskab. Egentligt sagde reglen, at samlivet også skal have omfattet barnet, men når der var tale om en planlagt familieførelse hos et lesbisk par, gjordes der en undtagelse fra den del af reglen¹¹. Første del af reglen opretholdes altså. Derfor skal moderen og hendes partner have haft mindst 2½ års samliv, før der kan ansøges om stedbarnsadoption.

2½-års-reglen er ikke en lovbestemt regel, men en praksis fastslået af Familiestyrelsen (dengang Civilretsdirektoratet).

Frafald: I begyndelsen af 2008 ændrede Familiestyrelsen praksis i forhold til lesbiske par i forbindelse med kunstig befrugtning, så der nu kun stilles krav om samliv på befrugtningstidspunktet¹².

6-måneders-reglen

Som nævnt i afsnittet om faderskabssag vil der kunne rejses faderskabssag indtil 6 måneder efter barnets fødsel. Denne regel betyder, at der sandsynligvis ikke vil blive bevilget stedbarnsadoption før efter denne frist.

6-måneders-reglen er uden betydning, såfremt faderskabssagen er henlagt som uoplyst. Som beskrevet ovenfor i afsnittet 'Faderskabssag rejst af moderen' kan dette ske tidligt, hvis du er blevet gravid ved insemination på jordemoderklinik eller fertilitetsklinik.

¹⁰ Justitsministeriet, brev, sagsnr. 2009-7701-0027

¹¹ Cirkulæreskrivelse om varigheden af samlivet mellem ægtefæller og varigheden af samlivet mellem ansøgeren og barnet ved stedbarnsadoption, Civilretsdirektoratet 22. maj 2001, J.nr. 2000-601-95

¹² 2007-08 II L 67 – spm. 1, svar fra justitsministeren (sagsnr. 2008-7701-0009, Dok. BBO40707)

Børnetestamente

Lesbiske par

Nogle vælger at lave et børnetestamente, som redegør for forholdet mellem barnet og medmoderen og intentionen med familien. Børnetestamentet kommer i brug, hvis den biologiske mor skulle afdø ved døden inden stedbarnsadoptionen er gennemført.

Andre regnbuefamilier

Familier med mere end to sociale forældre, f.eks. de biologiske forældre og disses partnere, kan også bruge børnetestamente til at angive, at medforældrene skal tillægges forældreskabet, såfremt de biologiske forældre dør.

Et børnetestamente er ikke noget juridisk bindende dokument. Dog vil det blive tillagt betydelig vægt i en retssag som en indikation af de juridiske forældres vilje.

Orlov

Hovedprincippet om barselsorlov er, at moderen og faderen har i alt 52 ugers orlov, som fordeles således:

- Moderens 4 uger før fødslen
- Faderens 2 uger efter fødslen eller adoptionen (fædreorlov)
- Moderens 14 uger efter fødslen eller adoptionen
- Den fælles 32-ugersperiode.

De to ugers fædreorlov skal afholdes indenfor de første 14 uger efter fødslen. De 32 uger i den efterfølgende periode kan fordeles frit mellem de to forældre.

For at kunne få orlov er det en forudsætning, at man er anerkendt som forælder, altså er juridisk forælder. Det betyder, at en biologisk far, der ikke er registreret af myndighederne som far, ikke kan få orlov. Det betyder også, at en medmor, der endnu ikke har gennemført en stedbarnsadoption, ikke kan få 'fædreorlov'. Hun kan derimod godt få del i orloven i 32-ugers-perioden, såfremt stedbarnsadoption er gennemført.

Med de nye (juli 2009) regler om stedbarnsadoption kan medmødre få, hvad der svarer til fædreorlov.

Hvis de juridiske forældre er af hvert sit køn, gælder de almindelige regler – det er kun køn, der er relevant, ikke seksuel orientering.

8-ugers-anmeldelsesfristen

Man skal inden de første 8 uger efter fødslen meddele sin arbejdsgiver, hvordan man vil afholde sin orlov. Her skal man oplyse, hvordan man ønsker at fordele orloven i 32-ugersperioden. Skal der laves en stedbarnsadoption, så gå ud fra, at den gennemføres, og planlæg orloven ud fra dette. Hvis det af en eller anden grund ikke lykkes at gennemføre adoptionen, vil dette betragtes som force majeure, og fordelingen kan laves om, så moderen får alle 32 uger. Der har ikke været nogen retssager vedr. dette, men det er Beskæftigelsesministeriets opfattelse, at det forholder sig sådan.

Som nævnt vil en stedbarnsadoption tidligst kunne godkendes 6 måneder efter barnets fødsel. Spørg i statsforvaltningen, hvor lang behandlingstid, der skal forventes, og planlæg orloven ud fra dette.

Fædreorlov

Tidligere var det et problem for medmødre at få, hvad der svarer til fædreorlov, idet 3-månedersreglen gjorde, at de ikke var juridiske forældre i den periode, denne orlov skulle afholdes.

Dette er imidlertid ændret pr. 1 juli 2009, hvor også 3-månedersreglen bortfalder for stedbarnsadoption for lesbiske par, der har anvendt kunstig befrugtning på klinik.

Ved stedbarnsadoption af registreret partners barn har medmor ret til 2 sammenhængende uger efter fødslen.

Udvidet fædreorlov—tjek din overenskomst

Hvis du er medmor og er ansat under en overenskomst, skal du tjekke din overenskomst. Visse overenskomster indeholder en udvidet fædreorlov¹³.

Reglerne for den udvidede fædreorlov, som altså er en del af overenskomsten, er anderledes end reglerne for den almindelige fædreorlov, som er lovbestemt. For eksempel opererer KTO – Kommunale Tjenestemænd og Overenskomstansatte – i sin overenskomst med en udvidet fædreorlov, der består i to ugers orlov,

¹³ F.eks. de offentlige overenskomster og overenskomster med Coop Danmark A/S

som kan placeres efter 14-ugersperioden, dog inden 46 uger efter fødslen.

Overenskomsten taler kun om fædre, men ifølge Beskæftigelsesministeriet må aftalen også omfatte medmødre¹⁴. Det vil derfor være muligt for en medmor at afholde den udvidede fædreorlov på et tidspunkt, hvor stedbarnsadoptionen er gennemført.

For at en medmor skal kunne få adgang til en udvidet fædreorlov er det imidlertid nødvendigt, at statsforvaltningen, når de behandler adoptionsansøgningen, afgør, at adoptanten skal opholde sig i hjemmet i en periode¹⁵. Gør selv statsforvaltningen opmærksom på dette, da det ikke er sikkert, de er opmærksomme på det.

Hjælp LBL med at give den bedste rådgivning

Hvis du har erfaringer, som er anderledes end beskrevet her, eller hvis du i øvrigt har erfaringer med forælderskab og orlov, som andre familier kunne have gavn af, så skriv gerne til LBL på regnbuefamilier@lbl.dk.

¹⁴ Brev af 03.09.2003 fra Beskæftigelsesministeriet til KTO, ministeriets sagsnr. 6271-0094

¹⁵ Lov om dagpenge ved sygdom eller fødsel, § 14, stk. 1 (LBK nr 761 af 11/09/2002)

Her finder du oplysninger

Landsforeningen for bøsser og lesbiske

www.lbl.dk

familier.lbl.dk

www.regnbuefamilier.dk

Borger.dk

[http://borger.dk/forside/familie-og-](http://borger.dk/forside/familie-og-boern/boernefamilier/barselsorlov)

[boern/boernefamilier/barselsorlov](http://borger.dk/forside/familie-og-boern/boernefamilier/barselsorlov)

Familiestyrelsen – hvad siger reglerne

www.familiestyrelsen.dk

Statsforvaltningerne – vejledninger, blanketter

www.statsforvaltning.dk

Denne pjece er udgivet af Landsforeningen for bøsser og lesbiske
3. udgave maj 2008

Tekst: Søren Laursen

Landsforeningen for bøsser og lesbiske

Postboks 1023 - 1007 København K

lbl@lbl.dk - www.lbl.dk